

PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 1/2010 vp

Valtioneuvoston selonteko Afganistanin tilanteesta ja Suomen osallistumisesta ISAF-operaatioon

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 18 päivänä helmikuuta 2010 lähettäessään valtioneuvoston selonteon Afganistanin tilanteesta ja Suomen osallistumisesta ISAF-operaatioon (VNS 1/2010 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi ulkoasiainvaliokuntaan samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- ulkoministeri Alexander Stubb
- puolustusministeri Jyri Häkämies
- osastopäällikkö Teemu Tanner ja yksikön päällikkö Timo Kantola, ulkoasiainministeriö

- hallitusneuvos Jari Kajavirta, sotilasneuvonantaja, eversti Petri Hulkko, everstiluutnantti Ahti Kurvinen ja everstiluutnantti Hannu Ojala, puolustusministeriö
- puolustusvoimien operaatiopäällikkö, kenraalimajuri Arto Rätty, Pääesikunta
- eversti, osastopäällikkö Jari Kallio, Maavoimien Esikunta
- eversti Eero Pyötsiä, Porin Prikaati
- kenraali, evp. Gustav Hägglund
- lääkintäkomentajakapteeni Vesa Salonen, Pohjoismainen taisteluosasto
- reservin kapteeni Antti Saarelma
- rikoskomisario Jyrki Aho, Keski-Uudenmaan poliisilaitos.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleisarvio selonteosta

Valtioneuvoston selonteossa tarkastellaan yhtäältä Afganistanin yleistä turvallisuustilannetta ja kansainvälisen yhteisön pyrkimyksiä tilanteen vakauttamiseen sekä toisaalta Suomen osallistumista maassa tapahtuvaan siviili- ja sotilaalliseen kriisinhallintaan ja kehitysyhteistyöhön. Keskeinen uusi elementti sotilaallisessa kriisinhallintaosallistumisessa, jonka vuoksi valtioneu-

vosto on päätynt selontekomenettelyyn sotilaallisen kriisinhallintalain mukaisesti, on esitys suomalaisen kriisinhallintajoukon kokonaisvahvuuden väliaikaisesta lisäämisestä 50 hengellä siten, että suomalaissotilaiden kokonaisvahvuus olisi vuoden 2011 alussa enintään 195 sotilasta.

Valiokunta toteaa, että operaation tavoitteita, tehtäviä ja toteuttamistapaa sekä olosuhteita pohjoisella alueella ei kaikin osin ole kuvattu riittävällä tarkkuudella selonteossa. Puutteena on pidettävä muun muassa sitä, ettei selonteko

sisällä tarkempaa arviota siitä, miten Yhdysvaltain joukkojen merkittävä lisäys vaikuttaa turvallisuustilanteeseen pohjoisella alueella.

Afganistanin tilanteen ja ISAF-operaation kehitys

Afganistanin taleban-hallinnon kaaduttua maassa käynnistyi joulukuussa 2001 YK:n turvallisuusneuvoston valtuuttama ISAF-operaatio (International Security Assistance Force). Operaation alkuvaiheen ajan sen johdossa toimivat eri Nato-maat rotaatioperusteella (koalitiojohtoinen operaatio), mutta järjestely osoittautui varsin pian ongelmalliseksi halukkaiden johtovaltioiden puuttumisen vuoksi. Operaatio siirtyi Naton johtoon elokuussa 2003, ja lokakuussa 2003 YK:n turvallisuusneuvosto laajensi ISAFin mandaatin koskemaan koko Afganistania Kabulin alueella toimimisen sijasta. Samanaikaisesti ISAFin kanssa Afganistanissa on toiminut Yhdysvaltain johtama Enduring Freedom -operaatio, joka on keskittynyt terrorismin vastaiseen toimintaan koko Afganistanin alueella.

Suomi on osallistunut ISAF-operaatioon vuoden 2002 alusta lähtien. Suomen ensimmäinen ISAF-joukko koostui yhteysupseereista ja siviili-sotilasyhteistyöhön (CIMIC) erikoistuneesta joukosta, jonka vahvuus oli noin 50 henkeä. Suomen alkuperäisen osaston tehtäviä olivat erityisesti humanitaarisen tilanteen arviointi yhteistyössä avustajajärjestöjen kanssa, koordinaatio avustajajärjestöjen suuntaan, sotilasteknisen sopimuksen täytäntöönpanon valvonta, yhteydenpito väliaikaiseen hallintoon ja eri sotilasosapuoliin sekä infrastruktuurihankkeiden kartoittamisessa avustaminen.

Valiokunta toteaa, että Afganistanin tilanne ja ISAF-operaation luonne ovat kuluneen kahdeksan vuoden aikana muuttuneet oleellisesti. Väliaikaiseksi tarkoitettu operaatio on venynyt yhä pidemmäksi. Kabulin alueelle keskittynyt noin 3 000 miehen vahvuinen puolueeton rauhanturvaoperaatio on vahvistumassa 125 000 sotilasta käsittäväksi operaatioksi, jossa sotilaallisista yhteydenotoista talebanien kanssa on etenkin Etelä-Afganistanissa tullut arkipäivää. Natosta

ja ISAF-operaatioon osallistuvista maista on tullut konfliktin osapuoli.

Afganistanin tilanteeseen ei valiokunnan mielestä ole sotilaallista ratkaisua, vaan maassa tarvitaan poliittinen ratkaisu väkivallan kierteen katkaisemiseen. Afgaaniyhteiskunnan kehittäminen ei kuitenkaan ole mahdollista ilman vakaata turvallisuusympäristöä. Vakaan turvallisuusympäristön luomisessa ISAF-joukoilla on afgaaniviranomaisten lisäksi keskeinen rooli.

Selonteossa todetaan, että kolmen vuoden kuluessa sotilaallisten operaatioiden päävastuu on määrä siirtää Afganistanin turvallisuusviranomaisille. Tällöin ISAF-joukot voisivat siirtyä afgaaniarmeijaa ja -poliisia tukevaan rooliin. Viiden vuoden kuluttua tavoitteena on täyden vastuun siirtäminen Afganistanin turvallisuusviranomaisille. Kabul on jo afgaaniviranomaisten johdossa. Todennäköisin alue, jossa pyritään jo tämän vuoden aikana antamaan enenevässä määrin afgaaniviranomaisille lisävastuuta, on Pohjois-Afganistan, jossa kehitystä tarkastellaan maakunnittain.

Valiokunta pitää keskeisenä tärkeänä sen asian varmistamista, että sovitussa aikataulussa pystytään ja vastuuta pystytään siirtämään suunnitellusti afgaaniviranomaisille. Vain tätä kautta voidaan ISAF-joukkoja alkaa ensin vähentää ja lopulta kotiuttaa joukot kokonaan. Vastuusiirto afgaaniviranomaisille vaatii kuitenkin lyhyellä tähtäimellä koko kansainväliseltä yhteisöltä — Suomi mukaan lukien — siviili- ja sotilaalliseen kriisinhallintaan jo osoitettujen resurssien lisäämistä. Tätä taustaa vasten nyt tehtyä esitystä 50 sotilaan väliaikaisen vahvennuksen lähettämisestä on valiokunnan mielestä pidettävä oikeana. Valiokunta pitää tärkeänä, että eduskuntaa informoidaan säännönmukaisesti ISAF-operaation etenemisestä selonteossa linjatulla tavalla siten, että Suomen ISAF-osallistumisen kokonaisuutta tarkastellaan puolivuositaisissa kriisinhallintakatsauksissa. Valiokunta odottaa, että vuoden 2011 loppuun mennessä on saavutettu sellaisia tuloksia, joiden perusteella on tehtävissä päätöksiä lisäjoukon kotiuttamisesta.

Kokonaisvaltainen lähestymistapa kriisin hoidossa

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esitys suomalaisjoukon väliaikaisesta vahventamisesta liittyy koko kansainvälisen yhteisön koordinoituun pyrkimykseen saada aikaan kokonaisvaltainen kriisinhallintakonsepti Afganistanissa. Uusi lähestymistapa vaatii resurssien lisäämistä niin sotilas- kuin siviilipuolellakin. ISAF-operaation osalta tämä tarkoittaa noin 40 000 sotilaan lisäystä nykyiseen noin 85 000 hengen vahvuuteen. Selonteon mukaan ajoitus on uuden Afganistan-strategian kulmakivi. Kansainvälinen yhteisö lähtee siitä, että näkyviä tuloksia tilanteen parantumisesta on saatava aikaan 12–18 kuukauden kuluessa.

Valiokunta korostaa, että Suomen mahdollisuuksia siviilikriisinhallinnan ja kehitysyhteistyöhankkeiden lisäämiseen on tarkasteltava yhdessä sotilaallisen panoksen kasvattamisen kanssa kokonaisvaltaisen lähestymistavan varmistamiseksi. Suomen siviilikriisinhallinnan osallistumistason nostaminen Afganistanissa ei ole mahdollista ilman kotimaan valmiuksien kehittämistä. Tähän tarkasteluun liittyy myös siviilikriisinhallintahenkilöstön palkkojen ja etuuksien kehittäminen sotilaallista kriisinhallinta-osallistumista vastaavalla tavalla osaavan ja motivoituneen henkilökunnan rekrytoimisen varmistamiseksi.

Valiokunta toteaa, että esimerkiksi suomalaispoliisien rekrytoinnin osalta tulee saada aikaan kansainvälisiin tehtäviin halukkaiden henkilöiden joukkopooli, josta poliisijohto voi tehdä täsmärekrutointia erilaisiin kriisinhallinta-operaatioihin. Tässä poolissa olevien henkilöiden urasuunnittelussa ja koulutuksessa tulee systemaattisesti huomioida varautuminen kansainvälisiin tehtäviin. Afganistanissa, jossa työskennellään afgaanipoliisin ylimmän johdon kanssa, korostuu erityisesti tarve päällystötason poliisien lähettämiseen.

Valiokunta korostaa lisäksi, että siviilikriisinhallinnan keinoin annettavaa apua on pyrittävä kanavoimaan ja kohdentamaan aiempaa enemmän alueellisesti ja paikallisesti mahdollisimman tehokkaan lopputuloksen saavuttamiseksi.

Valiokunta pitää hyvänä esimerkkinä selonteossa kuvattua Ruotsin mallia, jossa tavoitteena on suunnata 25 % Afganistaniin annetusta kehitysavusta Mazar-e-Shariffin alueelle.

Asiantuntijakuulemisissa tuotiin esiin, että suomalaisen sotilasjoukon suoraan käytettävissä oleva nopeavaikutteinen projektirahoitus (Quick Impact Project) on ollut hyvä väline konkreettisten, paikallisia asukkaita heti auttavien pienten hankkeiden käynnistämiseen. Valiokunta pitää perusteltuna, että tähän työhön kohdennettaisiin maltillisesti lisää resursseja tähänastisten hyvien kokemusten perusteella.

Puolustusvoimien asiantuntijat korostivat kuulemisissa, että eri toimijoiden keskinäisen työnjaon tulee olla selvä. Sotilaat eivät voi olla siviilikriisinhallinnassa merkittävässä roolissa. Tilanne Afganistanissa on täysin erilainen kuin Balkanilla tai Libanonissa, joissa suomalaissotilaille oli merkittäviä siviiliyhteiskuntaa tukevia jälleenrakennus- ja infrastruktuurihankkeita. Sotilaiden päätehtävä Afganistanissa on selkeästi sellaisen turvallisuusympäristön takaaminen siviilitoimijoille, missä yhteiskunnan jälleenrakennus on mahdollista. Valiokunta yhtyy tähän näkemykseen ja korostaa, että kokonaisvaltaisen kriisinhallintakonseptin menestyksenkäs soveltaminen edellyttää selkeää eri toimijoiden välistä työnjakoa, jotta resurssit ja tukitoimet voidaan kohdentaa oikein ja tuloksellisesti.

Yhdysvaltain joukkolisäyksen merkitys pohjoisella alueella

Yhdysvallat on nostamassa ISAF-joukkojensa määrää 30 000 hengellä ISAF-komentajan kenraali McChrystalin suositusten mukaisesti. Valtiosa joukoista keskitetään etelään, mutta myös pohjoisella alueella olevien amerikkalaisjoukkojen määrä kasvaa merkittävästi. On arvioitu, että Yhdysvaltain joukkojen kokonaisvahvuus pohjoisessa voi kaiken kaikkiaan nousta lähelle 5 000 sotilasta. Yhdysvalloilla on ollut joukkoja pohjoisessa aiemmin erityisesti terrorismin vastaisen OEF-operaation puitteissa (Operation Enduring Freedom).

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Yhdysvaltain lisäjoukkojen tarkemmista tehtävistä

ei vielä ole saatavissa tietoa. Selonteossa todetaan, että Yhdysvaltain joukkolisäys tehostaa Afganistanin turvallisuusjoukkojen koulutusta. ISAF-joukkojen toimintakyvyn osalta lisäarvoa tulee myös parantuvan ilmakuljetuskyvyn ja lääkintähuollon osalta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan lääkintähelikopterikapasiteetti tulee kasvamaan todella merkittävästi, sillä Yhdysvaltain joukkojen käyttöön tulee yli 30 lääkintäkopteria.

Asiantuntija-arvioiden mukaan Yhdysvaltain joukkoja käytetään todennäköisesti maantie- ja rautatieyhteyksien turvaamiseen, jotta muun muassa ISAF-joukkojen huolto voidaan suorittaa ongelmitta. Lisäksi odotetaan, että Yhdysvaltain joukot ottavat voimakkaamman panoksen afgaanipoliisin koulutuksessa, ja muille ISAF-maille voitaisiin tätä kautta antaa enemmän vastuuta afgaaniarmeijan kouluttamisesta OMLT-konseptin kautta. Yhdysvaltain joukkojen odotetaan operoivan pääasiassa itsenäisesti.

Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan Yhdysvaltain kyky operoida haastavissa maasto- ja ilmasto-olosuhteissa mahdollistaa ISAF-joukkojen toiminnan kokonaan uusilla alueilla. Tätä kautta kapinallisten toimintamahdollisuuksia on mahdollisuus kaventaa. Valiokunta huomauttaa, että ISAF-joukkojen aktiivisemmän toiminnan taleban-taistelijoita kohtaan voidaan toisaalta perustellusti arvioida johtavan myös kaikkia ISAF-joukkoja vastaan suunnattujen iskujen lisääntymiseen.

Pohjoismainen toimintakonsepti

Yhdysvaltain muuttuvan roolin lisäksi avoin kysymys on myös pohjoisen alueen ISAF-johtovaltion Saksan rooli muuttuvassa toimintaympäristössä ja vastuiden tarkentaminen nykyisten PRT-johtovaltioiden Ruotsin ja Norjan kanssa, mutta myös Turkin kanssa, joka tavoittelee niin ikään PRT-johtovastuuta. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan joukkojen käyttöä koskevat suunnitelmat pohjoisessa täsmentyvät kevään 2010 aikana.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ISAF-joukoilla olisi pohjoisella alueella mahdollisimman yhtenevät voimankäyttövaltuudet. Erilaiset kansal-

liset varaukset heikentävät joukon yhteistoimintakykyä ja voivat aiheuttaa tarpeettomia vaaratilanteita operatiivisessa toiminnassa. Valiokunnan mielestä muuttuvassa tilanteessa on keskeisen tärkeää varmistaa, että Suomi voi jatkaa yhteistyötä Ruotsin kanssa ja tiivistää yhteistyötään myös Norjan kanssa.

Valiokunta korostaa, että pohjoismaisessa viitekehyksessä joukkojen käytön toiminta-ajatus ja voimankäyttövaltuudet ovat pitkälti yhtenevät. Samanlainen toimintamalli ja ajattelutapa on keskeisen tärkeässä osassa vaaratilanteiden minimoimisen kannalta. Valiokunta huomauttaa lisäksi, että pohjoismaisessa kriisinhallintatoiminnassa pyritään aktiiviseen kanssakäymiseen paikallisväestön kanssa. Tällaisella toiminnalla on erityistä painoarvoa juuri Afganistanissa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan pohjoisen alueen ISAF-maista Suomi ja Ruotsi ovat ne maat, jotka suorittavat eniten partiointia.

Asiantuntijakuulemisissa korostettiin, että suomalaiset käyttävät asetta vain itsepuolustukseen ja operaatioista siviileille mahdollisesti koitua haitta pyritään aina minimoimaan. Valiokunta toteaa, että suomalaisjoukot ovat toimineet erityisen ansiokkaasti siviiliväestön suojelussa haastavista operaatio-olosuhteista huolimatta. Valittu toimintamalli on ainoa mahdollinen, jos siviiliväestön tuki ISAF-joukkojen toiminnalle halutaan säilyttää myös jatkossa.

Suomalaissotilaat ISAF-operaatiossa

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suomalaisjoukkojen tilanne Afganistanissa poikkeaa merkittävästi esimerkiksi Kosovon ja Bosnian operaatioista siinä, että majoitukseen ja muonahuoltoon liittyvät palvelut hoidetaan ostopalveluina. Infrastruktuurin ja joukkojen toimintaa ylläpitävän huollon ulkoistaminen vaikuttaa oleellisesti joukon koostumukseen ja vähentää reserviläisten siviiliosaamisen merkitystä toiminnassa. Afganistanin operaation suomalaisjoukkojen toiminnassa korostuu aiempiin operaatioihin verrattuna sotilaallinen suorituskyky ja osaaminen.

Tällä hetkellä Suomella on ISAF-operaatiossa noin 120 henkeä, ja jo tehdyt päätökset mahdollistavat enintään 145 sotilaan osallistumisen. Suomalaiset rauhanturvaajat palvelevat pääasiassa Pohjois-Afganistanissa Ruotsin johtaman alueellisen jälleenrakennusryhmän (Provincial Reconstruction Team, PRT) Mazar-e-Sharifin alaisuudessa. Lisäksi suomalaisia rauhanturvaajia työskentelee esikuntaupseereina ylemmissä johtoportaisissa sekä 11 henkeä afgaaniarmeijan kouluttajina (Operational Mentoring and Liaison Team, OMLT).

Selonteossa todetaan, että suomalaisjoukkojen väliaikaisen vahvistuksen myötä nykyiset sotilastarkkailijaryhmät (Mobile Observation Team, MOT) lakkautetaan ja niiden tilalle luodaan suurempia yksiköitä, jotka kykenevät tehokkaampaan yhteistoimintaan afgaaniarmeijan ja -poliisin kanssa. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan pienet 6 hengen MOT-ryhmät ovat olleet sotilaallisesti turvattomia, mikä on käytännössä jo johtanut siihen, ettei yksittäisiä ryhmiä ole toiminnassa enää edes käytetty.

MOT-ryhmien toiminta pyritään lopettamaan vuoden 2011 alkuun mennessä. Valiokunta korostaa kaikissa olosuhteissa suomalaisjoukon omasuojan merkitystä. Selonteon linjausta MOT-tiimien lakkauttamisesta on tätä taustaa vasten pidettävä hyvänä ratkaisuna. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan toimiminen suuremmilla joukkokokoonpanoilla tuottaa myös enemmän lisäarvoa kotimaan puolustukselle kuin ryhmätasolla tapahtuva toiminta.

Selonteossa todetaan, että mentorointi ja lisääntyvä yhteistoiminta paikallisviranomaisten kanssa voi osaltaan lisätä suomalaissotilaiden riskiä joutua paikallisia sotilaita ja poliiseja vastaan kohdistettujen iskujen kohteeksi. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan riskitason huomattavaa nousemista ei tältä osin ole kuitenkaan odotettavissa, sillä jo vuoden 2009 aikana yhteisoperaatioiden määrä afgaaniarmeijan ja -poliisin kanssa kasvoi merkittävästi.

Valiokunta toteaa, että vaaratilanteita pystytään minimoimaan yhteisoperaatioiden huolellisen etukäteissuunnittelun kautta. Afgaaniviranomaisten omaksumassa toimintamallissa ope-

raatiosuunnittelua ei valiokunnan saaman selvityksen mukaan ole juuri tehty. Valiokunta näkee, että ISAF-joukkojen tarjoamassa koulutuksessa tämä asia pitää huomioida jatkossa aiempaa paremmin.

Porin Prikaatin valmiusjoukkokoulutus

Suomalaisjoukkoja vahvennettaessa rekrytointia pyritään kohdentamaan erityisesti Porin Prikaatissa valmiusjoukkokoulutuksen saaneisiin reserviläisiin. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat korostivat, että Porin Prikaatissa koulutetuilla reserviläisillä on hyvä sotilaallinen suorituskyky ja tiivis joukkokoheesio. Kotimaassa annettu 12 kuukauden varusmieskoulutus, maksimissaan 45 päivää kestävä operaatiokohtainen koulutus sekä edelleen Afganistanissa annettava koulutus tarjoavat asiantuntijoiden mukaan Porin Prikaatin valmiusjoukoista rekrytoiduille reserviläisille hyvät toimintaedellytykset haastavassa operaatioympäristössä. Valiokunta yhtyy tähän arvioon.

Varusmiespalveluksen jälkeen valmiusjoukkokoulutuksen suorittaneet reserviläiset voivat sitoutua vapaaehtoiselta pohjalta osallistumaan kansainvälisiin kriisinhallintaoperaatioihin. Porin Prikaati on pyrkinyt varmistamaan sen, ettei reserviläisillä ole sosiaalista painetta ilmoittautua halukkaaksi operaatioihin, vaan valinta perustuu aitoon vapaaehtoisuuteen. Valiokunta pitää tätä tärkeänä näkökohtana.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan viimeisimmässä varusmiespalveluksen suorittaneessa erässä kaikki olivat halukkaita lähtemään kriisinhallintaoperaatioon. Vuoden 2000 jälkeen noin 75 prosenttia valmiusjoukkokoulutukseen osallistuneista reserviläisistä on osallistunut vähintään yhteen kriisinhallintaoperaatioon.

Valiokunta pitää erityisen hyvänä Porin Prikaatissa omaksuttua toimintamallia siitä, että Afganistanin operaatioon lähteviä reserviläisiä kouluttaa ISAF-operaatiosta juuri kotiutunut kantahenkilökunta. Tämä takaa viimeisimmän operatiivisen tietämyksen ja uhkakuvapäivityksen antamisen operaatioon lähteville sotilaille. Joukkojen osaamista ja suorituskyykyä parantaa oleellisesti myös se, että koko varusmiespalve-

luksen aikana on voitu alusta lähtien keskittyä niiden välineiden ja ajoneuvojen käyttöön, joita myös operaatioissa tullaan käyttämään. Tässä toimintamallissa on merkittävä ero perinteiseen reserviläisrekrytointiin nähden, jossa varusmiespalveluksen eri varuskunnissa, puolustushaaroissa tai aselajeissa suorittanut reserviläinen palkataan kriisinhallintaoperaatioon. Valiokunta pitää tärkeänä, että ISAF-operaatioon lähetettävät reserviläiset muodostavat toiminnallisesti järkevän joukkokokoonpanon. Varttuneempien ja kokeneempien reserviläisten osaamisen yhdistäminen operaatioon ensimmäistä kertaa lähtevien nuorten reserviläisten toimintaan on tehtävä tavalla, jossa korostuu erityisesti joukkojen turvallinen käyttö.

Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että Utin Jääkärirykmentin ammattisotilaita — joista vaalivahvennusjoukko osin koostui ja jotka ovat osaavin suomalainen kriisinhallintajoukko — ei voida nyt käyttää Suomen EU-taisteluosastositoumusten vuoksi. Suomi osallistuu vuoden 2011 alkupuolella kahteen EU:n taisteluosastoon yhteensä noin 300 sotilaan voimin, ja näiden joukkojen koulutus ja valmistautuminen valmiusvuoropäivitykseen alkaa kesällä 2010.

Suomalaisjoukon kustannukset ja joukkojen varustus

Sotilaallinen kriisinhallinta Afganistanissa syö merkittävästi resursseja. Selonteossa todetaan, että vuonna 2010 sotilaallisen kriisinhallinnan kustannukset Afganistanissa ovat noin 33 miljoonaa euroa. Lisäpanostuksiin Afganistanissa on mahdollisuus, koska Kosovon KFOR-operaation suomalaisvahvuutta ajetaan alas. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että vaikka Suomen kriisinhallintaosallistumisen painopiste on viime vuosina siirtynyt EU- ja Nato-johtoisiin operaatioihin, tulee Suomen jatkossakin osallistua YK-rauhanturvatoimintaan ja sen toimintaedellytysten parantamiseen Suomen perinteisen YK-roolin mukaisesti. YK-operaatioihin osallistumisella on valiokunnan arvion mukaan merkitystä myös Suomen hakiessa YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvan jäsenen tehtävään kaudelle 2013—2014.

Valiokunta korostaa, että kaikissa olosuhteissa joukoille tulee taata ensiluokkainen henkilökohtainen ja joukkokohtainen suojavarustus. Varusteita tulee hankkia ennen kaikkea kentällä toimivien joukkojen pyyntöjen perusteella. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan puolustusvoimissa on näin meneteltykin.

Asiantuntijoiden mukaan suomalaisjoukkojen henkilökohtainen ja joukkokohtainen suojavarustus on hyvällä tasolla. Pimeänäkölaitteiden kautta joukoilla on kyky tarvittaessa operoida öiseen aikaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että erityisesti tienvarsipommien muodostaman uhan minimointiin panostetaan puolustusvoimissa riittävästi resursseja.

Tienvarsipommien vaikutusten lieventämisessä keskeisessä roolissa ovat henkilökohtaisen suojavarustuksen lisäksi erityisesti joukkojen käyttämät panssaroidut ajoneuvot, kuten RG-32 ja Sisu XA 203. Valiokunta kiirehtii näiden ajoneuvojen saamista suomalaisjoukoille. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan esimerkiksi panssaroituja RG-32-maastoautoja saadaan toimitettua joukoille niiden tarvitsemäärä eli 12—15 kappaletta lisää vuodenvaihteessa 2010—2011. Valiokunta pitää improvisoitujen räjähteiden torjumisessa tärkeänä myös uusien innovaatioiden hyödyntämistä. Suomessa on tällä sektorilla merkittävää osaamista. Valiokunta huomauttaa, että eduskunta myönsi 500 000 euron lisämäärärahan vuoden 2010 puolustusbudjettiin kriisinhallinnan erikoismateriaalin hankintaan suomalaisen teollisuuden tukeksi ja joukkojen omasuojan kehittämiseksi.

Kenttälääkinnän osalta asiantuntijat totesivat sen olevan hyvällä tasolla. Tarvittava lääkintäevakuointikyky saadaan Norjan ja Saksan kautta, ja jatkossa voitaneen turvautua myös Yhdysvaltain tukeen.

Palvelussuhteen ehdot ja joukkojen psykososiaalinen tuki

Puolustusministeriön helmikuussa 2010 tekemän päätöksen mukaan sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön peruspalkkaa Afganistanissa korotetaan 15 prosentilla, kuitenkin vähintään 500 eurolla kuukaudessa. Lisäksi maksetaan

OMLT-kouluttajatehtävissä toimivalle henkilölle kouluttajalisää, jonka määrä on käytännössä noin 800—1 450 euroa kuukaudessa. Puolustusministeriö korotti jo loppuvuodesta 2009 sotilaallisissa kriisinhallintatehtävissä palvelevien palkkoja ja päivärahoja. Lisäksi sotilaallisen kriisinhallintahenkilöstön vakuutusturvaa parannettiin oleellisesti syksyn 2009 aikana. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vakuutusturvaa voidaan nykyisellään pitää varsin hyvänä ja se on vertailukelpoinen muiden Pohjoismaiden kanssa.

Edellä kuvatuilla toimilla pyritään lisäämään kantahenkilökunnan ja reserviläisten mielenkiintoa hakeutua vaativiin kriisinhallintatehtäviin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan suomalaissotilaiden osalta rekrytointiongelma on kohdistunut pitkälti OMLT-kouluttajiin, jotka ovat kantahenkilökuntaa tai evp-upseereita. OMLT-kouluttajia on tällä hetkellä 11 tavoitteen ollessa 25 henkeä. Valiokunta korostaa, että nämä kouluttajat ovat avainasemassa, kun kansainvälinen yhteisö pyrkii siirtämään vastuuta turvallisuustilanteen hoitamisesta asteittain afgaaniviranomaisille.

Valiokunta pitää tärkeänä, että vaativissa kriisinhallintatehtävissä vapaaehtoisesti toimivien ammattisotilaiden ja reserviläisten henkiseen jaksamiseen kiinnitetään riittävää huomiota. Valiokunnalle annetun selvityksen mukaan suoma-

laisjoukkojen saamaa psykososiaalista tukea ja kohdattujen vaaratilanteiden käsittelyä keskustelujen kautta on systemaattisesti pyritty parantamaan viimeisten 3—4 vuoden aikana. Erityisesti seurannassa ovat ne henkilöt, jotka ovat joutuneet aseellisen välikohtauksen tai tienvarsi-pommin kohteeksi.

Porin Prikaatiin on perustettu kansainvälisen kuraattorin tehtävä auttamaan reserviläisten paluuta siviiliyhteiskuntaan. Operaatioiden vaativuuden kasvaessa kasvaa myös tarve ylläpitää kriisinhallintahenkilöstön henkistä hyvinvointia, myös kotiuttamisen jälkeen. Valiokunta pitää välttämättömänä, että puolustusvoimat edelleen kehittää ja syventää nykyistä toimivaksi havaittua toimintamallia.

Valiokunta pitää hyvänä Porin Prikaatissa omaksuttua käytäntöä siitä, että maksimissaan 12 kuukauden operaatio-osallistumisen jälkeen reserviläisellä ei ole mahdollisuutta heti hakeutua uuteen operaatioon. Tällä menettelyllä pyritään myös varmistamaan, ettei kriisinhallintaoperaatioihin osallistumisesta tule nuorten miesten pääasiallista tulonlähdettä.

Lausunto

Lausuntonaan puolustusvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 18 päivänä maaliskuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Korkeaoja /kesk
 vpj. Olli Nepponen /kok
 jäs. Thomas Blomqvist /r
 Pekka Haavisto /vihr
 Juha Hakola /kok
 Eero Heinäluoma /sd
 Hanna-Leena Hemming /kok
 Reijo Kallio /sd
 Saara Karhu /sd

Jaakko Laakso /vas
 Reijo Laitinen /sd
 Juha Mieto /kesk
 Lauri Oinonen /kesk
 Reijo Paaajanen /kok
 Sari Palm /kd
 Eero Reijonen /kesk
 vjäs. Eero Akaan-Penttilä /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola.

ERIÄVÄ MIELIPIDE 1

Valtioneuvoston selonteko on oikeassa todetessaan, että Afganistanin turvallisuustilanne on edelleen heikentynyt. Selonteon välikohtauksiksi kutsumat yhteenotot lähes kaksinkertaistuivat viime vuonna vuoteen 2008 verrattuna. Siviilejä kuoli YK:n arvion mukaan viime vuonna 2 412, ja odotettavissa on tänä vuonna hyvin verinen kevät ja kesä.

Hallitus esittää, että Suomi lisää Yhdysvaltain ja Naton toiveiden mukaisesti jälleen kerran sotilaallista läsnäoloaan Afganistanissa. Tällä kertaa suomalaissotilaiden määrä on tarkoitus nostaa ensi vuoden alkuun mennessä nykyisestä 120 sotilaasta 195 sotilaaseen.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän kanta joukkojen lisäysesitykseen on kielteinen. Suomessa ei ole ainoatakaan syytä ajautua yhä syvemmälle Afganistanin sisällissotaan.

Saattaa lisäksi käydä niin, että vielä tänä vuonna Suomelta pyydetään uutta sotilaallista lisäpanostusta ensi syksynä mahdollisesti pidettävien parlamenttivaalien turvaamisen verukkeella.

Vaikka alue, jossa suomalaiset joukot tällä hetkellä toimivat, on suhteellisen rauhallinen, voi tilanne muuttua hyvin nopeasti. Merkit tähän ovat olleet jo pitempään ilmassa.

Kahden ruotsalaissotilaan kuolema Pohjois-Afganistanissa Mazar-e-Sharifissa on kiristänyt jännitystä alueella huomattavasti. Pohjois-Afganistaniin, suurin piirtein samalle alueelle, mihin suomalaisjoukot on sijoitettu, on tämän vuoden aikana tulossa myös useita tuhansia amerikkalaisisotilaita.

Selonteko toteaa mitäänsanomattomasti, että "uusien yhdysvaltalaisjoukkojen myötä sotilaallinen voima pohjoisella alueella kasvaa, millä on merkitystä alueella jo olevien joukkojen toiminnalle". Muualta selonteosta voi kuitenkin lukea, että siellä, missä kansainvälisten joukkojen määrä ja toiminta on lisääntynyt, on myös yhteenottojen määrä kasvanut. Kuvitelma siitä, että soti-

laallisen voiman lisääminen vähentäisi yhteenottoja, onkin väärä.

Uutistoimistot kertovat lähes päivittäin uusista siviiliuhreista, joita Yhdysvaltain ja Natojoukkojen toistuva, sattumanvarainen ja suhteen voimankäyttö jatkuvasti aiheuttaa.

Niiden, jotka kuvittelevat presidentti Barak Obaman määräämien uusien ja mittavien joukkojen lisäämisen ja sotatoimien kiihdyttämisen johtavan pikaiseen ja lopulliseen sotilaalliseen voittoon, sietäisi kuunnella, mitä esimerkiksi Afganistanin tunnetuin naispolitiikko sanoo uudesta operaatiosta ja ulkomaisten joukkojen lisäämisestä.

Malalai Joya, Afganistanin parlamentin jäsen, ihmettelee Yhdysvaltain ja Naton logiikkaa. Toisaalta talebaneja kosiskellaan neuvotteluihin ja liittymään Karzain hallitukseen aina pahamaineista taleban-johdajaa mullah Omaria myöten, ja toisaalla talebaneja vastaan on aloitettu laajamittainen hyökkäys, jonka uhreiksi joutuvat ensi sijassa puolustuskyvyttömät ja köyhät kansalaiset, eivät talebanit, jotka vetäytyvät hyvissä ajoin hyökkäyksen tieltä.

Uusien siviiliuhrien myötä kansan viha ulkomaalaisia joukkoja vastaan vain vahvistuu.

Afganistanin tunnetuimman naispolitiikon neuvo kansainväliselle yhteisölle on yksinkertainen ja selkeä: ulkomaalaiset sotajoukot on vedettävä pois Afganistanista. Maan kansalaisten on itse saatava päättää kohtalostaan ja tulevaisuudestaan. Sisällissota vain kiihtyy ulkomaalaisten joukkojen myötä. Kansainvälinen yhteisö on epäonnistunut Afganistanille jo vuosia luvatus siviiliavun toimittamisessa. Apua on annettu vain murto-osa luvatus.

Jos Suomi haluaa aidosti olla mukana edesauttamassa rauhan ja vakauden saavuttamista, sen on tuettava siviiliyhteiskunnan rakentamista ja autettava dialogin ja rauhanprosessin aikaansaamista maan hallituksen ja kapinallisten kesken. Aidosti näin voi tehdä vain maa, joka ei itse osallistu sotatoimiin tai niiden tukemiseen.

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä katsoo, että Suomen nykyinen sotilasoperaatio Afganistanissa on muutettava siviilioperaatioksi, joka tukee maan jälleenrakentamista. Afganistan tarvitsee lisää kouluja ja terveyskeskuksia, ei lisää aseita ja ulkomaisia sotajoukkoja.

Vasemmistoliitto esittää, että Suomen sotilaalliseen operaatioon käyttämä mittava ja vuodesta toiseen kasvava rahamäärä — tänä vuonna jo vähintään 33 miljoonaa euroa — ohjataan kokonaisuudessaan kohteisiin, joilla todella tuettaisiin vuosikymmeniä sodasta kärsineen maan jälleenrakentamista.

Helsingissä 18 päivänä maaliskuuta 2010

Jaakko Laakso /vas

ERIÄVÄ MIELIPIDE 2

Perustelut

Vuodesta 2002 Suomi on ollut mukana Afganistanin ISAF-operaatioissa. Näinä vuosina varsin voimakkaasti luonnettaan muuttaneessa Natojohtoisessa operaatioissa Suomen läsnäoloa halutaan lisätä väliaikaisesti vuoden 2011 alusta 50 hengellä kriisinhallintajoukon osalta. Operaation väliaikaisuudelle ei ole selkeää pituutta. Valtioneuvoston selonteossa kuvataan kyllä käynnissä olevaa niin kutsuttua kriittistä 1—1½ vuoden aikaa, mutta toisaalta nyt esitetyn joukkojen lisäyksen taustalla olleet Lontoon tammi-kuun 2010 kokouksen tavoitteet määrittelevät vastuunsiirron tavoiteajat 3—5 vuoteen. Valtioneuvoston kanta tämän esitetyn 50 henkilön lisäyksen väliaikaisuuden pituudesta jää selonteossa epäselväksi, samoin kuin mahdolliset jatko-tarpeet.

Turvallisuustilanne on sekä selonteon että asiantuntijakuulemisten perusteella vaikea ja alkuperäisestä Afganistan-operaatiohankkeesta katsottuna täysin toinen. Perinteisesti Suomi on kriisinhallintatehtävissä ollut rauhanturvaajatyössä kahden kriisin osapuolen välissä. Nyt tilanne on toinen: suomalaiset rauhanturvaajat toimivat tässä operaatioissa afgaaniarmeijan tukena. Käytännössä siis suomalaiset rauhanturvaajat ovat toisen osapuolen rinnalla kriisissä, jonka sodanomaisuus on herättänyt sekä keskustelua että kannanottoja niin kansainvälisten kuin suomalaistenkin poliittisten ja asiantuntija-auktori-teettien toimesta.

Suomalaisten rauhanturvaajien kyky luoda vakautta on ilmeinen, mutta asiantuntijakuulemisissa kuullun perusteella huoli turvallisuudesta vahvistuu, perustuuhan suomalainen kriisinhallinta passiiviseen ja minimaaliseen voimankäyttöön ja erittäin huolelliseen ja harjoiteltuun työskentelyyn. Jatkossa tavoitteena on toimia yhteistyössä afgaaniarmeijan kanssa siirtäen toimintaosaamista paikallisille toimijoille. Afgaaniarmeijan toiminta asiantuntijakuulemisen pe-

rusteella perustuu toisenlaiseen, spontaanimpaan toimintatapaan.

Kuten valiokunnan lausunnossakin todetaan, operaation kuvaaminen eri näkökulmista jää selonteossa niukaksi. Etelä-Afganistanin viimeaikaisten tapahtumien vaikutusta ja Yhdysvaltain joukkojen lisäämisen merkitystä pohjoisen alueen turvallisuudelle ei ole selonteossa eikä kuulemisessa riittävästi ennakoitu. Suomalaisen turvallisuudesta huolehtimisesta materian tasolla selonteko antaa selkeän kuvan. Sen sijaan selonteko ei vastaa riittävästi huoleen aktivoitu-neissa tilanteissa kansainvälisessä tiiviissäkin yhteistyössä eri työskentely- ja voimankäyttöta-poja käyttävien eri maiden joukkojen kanssa toimitaessa suomalaisten rauhanturvaajien turvallisuudesta ja voimankäyttöasemasta.

Suomalaisten rauhanturvaajien rekrytoinnin haasteita kuvaa helmikuussa 2010 tehty voimakas palkkioiden korjaus. Periaate siitä, että haastavasta työstä saadaan riittävä korvaus on oikea. Tehdyt vakuutusturvan ajanmukaistamiset ovat myös vastuullisia. On kuitenkin tarpeen kriittisesti pohtia myös taloudellisten perusteiden lisäksi muita syitä, jotka rekrytoinnin vaikeuteen vaikuttavat. Porin Prikaatin valmiusjoukkokoulutuksesta valmistuu reserviin osaajia, joiden lähtömotivaatio rauhanturvatehtäviin on asiantuntijakuulemisen perusteella vahva. Näiden nuorten reserviläisten osaamista on käytetty ja tultaneen käyttämään Afganistanissa. Hyvin koulutettujen nuorten reserviläisten lähettämis-tä suoraan suomalaisen rauhanturvahistorian erääseen haasteellisimpaan tehtävään Afganista-niin tulee tarkastella jatkossa kriittisesti. Nuoril-le osaajille tulee tarjota mahdollisuus rauhassa kasvaa tehtäviinsä, myös sotilaallisessa kriisinhallinnassa.

Suomen tulee toimia rauhan rakentajana ja kantaa jatkossa kasvavaa vastuuta erityisesti naisten ja lasten aseman parantamisesta. Siviili-kriisinhallintaan ja kehitysyhteistyöhön panostaminen erityisen osaamisemme osa-alueilla pa-

rantaa konkreettisesti afganistanilaisten asemaa. Suomen mahdollisuus tarjota prosessiin myös rauhanvälittäjiä on pidettävä kansainvälisessä yhteistyössä edelleen pinnalla.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotan

ettei eduskunta lisää Afganistanissa palvelevien suomalaisten sotilaallisen kriisinhallintajoukon määrää 145:stä 195:een. Henkilöstö- ja resurssilisäykset painotetaan siviilikriisinhallinnan ja kehitysyhteistyön suunnitelman onnistumiseen parantaen näiden toimijoiden toimintamahdollisuuksia.

Helsingissä 18 päivänä maaliskuuta 2010

Sari Palm /kd